Jozefa Barreto

„…hacsak valaki meg nem magyarázza…”

A modern szentírás-magyarázat elvei a katolikus és a protestáns egyházban

A Biblia szövegeinek értelmezésével foglalkozó tudományos világot évszázadok óta megosztva tartja az a kérdés, hogy a bibliai történeteket mesének vagy valóságnak tekintsék-e. Sokan sokféleképpen kísérelték meg e különleges könyv különleges történeteinek értelmezését.

A 20. század második felében, leginkább német nyelvterületen, átfogó vita bontakozott ki a bibliai szövegek mitikus, illetve egzisztenciális értelmezhetőségével kapcsolatban. Miközben Rudolf Bultmann a mindennapi alkalmazhatóságuk végett szükségesnek látta a szövegeket megfosztani mitikus köntösüktől, Karl Jaspers szerint éppen a mitikus beszéd az, amire a „hit ráutaltnak tartja magát” (Körtner 1999, 108. o.), ami a transzcendenciát kifejezni képes. Dietrich Bonhoeffer pedig kategorikusan úgy fogalmaz, hogy az Újszövetség szempontjából a mítosz maga a lényeg. E vitában valószínűleg lehetetlen igazságot tenni. Az igazság e kérdésben is többszintű, mivel egzisztenciális értelemben is különböző szintekre vonatkoztatható. Bultmann például leszállítja a mítoszt az ember mindennapi egzisztenciális szintjére, amikor azt mondja, hogy a mítosz olyan világképet rajzol, melyben az ember önmagát és a világhoz való viszonyát tudja értelmezni, ahol a nem e világi úgy jelenik meg, mint e világi. Ez azonban csak úgy lehetséges, ha a szövegek olvasója saját kora körülményei között képes a mitikus beszéd értelmezésére, képes a mitikus tartalmakat lehántva megtalálni egy olyan igazságmagot, amely alkalmas arra, hogy az olvasó életében minőségi egzisztenciális változások induljanak meg. Ennek elengedhetetlen feltétele, hogy az olvasó értse is, amit olvas.

Az Apostolok cselekedetei nyolcadik fejezetének ismert története Fülöpé, aki csatlakozva a Jeruzsálemből hazafelé tartó, a szekéren Ézsaiás próféta könyvének sorait recitáló szerecsen komornyikhoz, megkérdezi tőle, hogy érti-e is, amit olvas. A szerecsen kapva az alkalmon megkéri Fülöpöt, hogy üljön föl mellé a szekérre, és magyarázza el az éppen olvasott bibliai szakaszt, mondva: *„Mi módon érthetném, hacsak valaki meg nem magyarázza nékem?”* Fülöp olyan sikeresen tesz tanúbizonyságot a szöveg magyarázatán keresztül Jézusról, hogy a komornyik útközben megtér, és egy alkalmas helyen megkeresztelkedik (vö. ApCsel 8,26–38).

Ez a történet rámutat arra, hogy a bibliamagyarázat fontos szerepet tölt be a keresztény olvasónak a szöveghez való viszonyában, ezen keresztül a krisztusi tanítás megismerésében és a krisztusi tanokon alapuló életmód kialakításában. Nincs semmi csodálkoznivaló azon, hogy a bibliai szöveg „helyes” értésének elősegítése végett minden kor keresztény csoportjai igyekeztek kialakítani saját bibliaértelmezési szempontjaikat, melyek dogmatikai sajátossá-

gaiktól függetlenül egységesen a Krisztus-élmény irányába mutattak, tekintet nélkül arra, hogy milyen értelmezési elveket alkalmazva jutottak el odáig.

A katolikus bibliaértelmezés főbb szempontjait tartalmazó, magyarul *Szentírás-magyarázat az egyházban* címmel megjelent dokumentumhoz[1] fűzött ajánlásában Joseph Ratzinger, akkor még bíborosként, két olyan dokumentumot említ, amely a 20. század második felének katolikus bibliaértelmezését alapvetően befolyásolta, s amely közvetve forrásul szolgált a Pápai Biblikus Bizottság kiadványához. A két forrásszöveg egyrészt az 1893-ban megjelent *Providentissimus Deus* körlevél, mely Ratzinger szerint a dogmatikusan fellépő liberalizmussal szemben „meglehetősen kritikusan fogalmazott, de nem zárta ki az új lehetőségekben rejlő pozitívumokat” (uo. 5. o.). Másrészt XII. Piusz pápa 1943-as *Divino Afflante Spiritu* című körlevele, mely a bibliai exegézis új módszereinek bátrabb használatát szorgalmazza. E két dokumentum szolgált alapjául az 1965-ös II. vatikáni zsinat egyik alapokmányának tartott, kezdő szavai alapján *Dei Verbum* címen ismertté vált, az isteni kinyilatkoztatásról szóló zsinati konstitúciónak. A konstitúció egyrészt megerősíti a tanítóhivatal kizárólagos koordináló szerepét a bibliamagyarázatban, hangsúlyozza a szenthagyomány, a Szentírás és a tanítóhivatal egymásrautaltságát, ezzel összefüggésben sokat merít az egyházatyák hagyományosan tisztelt meglátásaiból. Másrészt megfontolásra érdemesnek talál olyan, a 20. században rendszerszerűen kidolgozott elméleteket, mint a bibliai tipológia, a hermeneutika, a szövegek egzisztencialista alapú megközelítése vagy az újfajta nyelvi, illetve szemiotikai megközelítés.

Bár a biblikus bizottság kiadványának ajánlásában Ratzinger hangsúlyozza, hogy a bizottság maga már nem a tanítóhivatal szerveként működik, a munkájában részt vevő tudósok „hívő exegétaként” tudományos állásfoglalásukban a tanítóhivatal „bizalmát” élvezik, vagyis a tanítóhivatal továbbra is szoros szakmai felügyeletet lát el felettük. A módszertani nyitásra való szándékot kissé beárnyékolja tehát, hogy a katolikus exegézisben az új módszerek által felvázolható új szempontok addig lehetnek érvényesek, amíg ezt a már rögzített zsinati dokumentumok szempontrendszere lehetővé teszi. A katolikus írásmagyarázat tehát, a modern exegetikai módszerek adta bizonyos lehetőségek kiaknázása mellett ügyel arra, hogy a magyarázat mindig tekintély alatt maradjon, s a dokumentum célja is az, hogy segítsen a „katolikus exegéták szerepének tisztázásában és tudatosításában” (uo. 49. o.).

A katolikus exegézis a szerzők szerint csak akkor járulhat hozzá a hit megőrzéséhez és elmélyítéséhez, ha megmarad olyan teológiai tudománynak, mely a különböző exegetikai szakterületek eredményeit szakszerű igényességgel képes alkalmazni. Ez utóbbi megállapítás érhető tetten a dokumentum alapvető jellegében. Egy tudományos igénnyel, felépítésében is célzottan didaktikus elvárásokkal fellépő írásról van szó, mely röviden ismerteti a fontosabb exegetikai és hermeneutikai módszereket, mielőtt rátérne a katolikus magyarázat sajátosságaira.

Így a dokumentum módszertani része általános bevezetőül szolgál a konkrétnak szánt fejezetekhez, melyekkel nincs különösebb koherenciában, leszámítva a szerzőknek az 1943-as enciklikán alapuló megjegyzését. Eszerint „a katolikus exegézist nem az jellemzi, hogy különleges tudományos módszere van, [hanem] fenntartás nélkül alkalmazza mindazokat a tudományos módszereket és megközelítéseket, melyek feltárják a szövegek értelmét azoknak nyelvi, irodalmi, társadalmi-kulturális, vallási és történelmi közegében” (uo. 55. o.). Ehhez szükségesnek tartja a források és a szerző személyének figyelembe vételét. Ez utóbbi az enciklika szerint is alapvető fontosságú, főleg a sugalmazottság természetének pontos értelmezésében, amelyet – a biblikus bizottság dokumentuma szerint – a bibliai író sajátosságai és a szöveg irodalmi műfaja határoz meg. Ennek megállapítására a régészettől az összehasonlító néprajztudományig sokféle tudományos módszer áll az exegéta segítségére. A katolikus exegézissel kapcsolatban

[1] *Szentírás-magyarázat az egyházban*. Összeállította a Pápai Biblikus Bizottság. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, Budapest, 2001.

tehát az elsődleges következtetésünk, hogy leginkább a tudományos alapokon álló értelmezést tartja hasznosnak, s az exegézisben elért eredményeket hivatalosan megerősített tudományos teljesítményként kezeli. Ezen belül nemcsak a túlzott spiritualizálástól óv, hanem a hagyományfejlődés kései vadhajtásaitól is.

A hagyomány kettős szerepben, alapvető fontossággal bír a bibliaértelmezés során. Az értelmezés egyrészt a bibliai hagyományon belül történik, vagyis amikor a Biblia értelmezi önmagát. Ezt a jelenséget nevezhetjük analógiás megfeleltetésnek, vagyis a Biblia későbbi szövegei gyakran tartalmaznak utalást korábbiakra úgy, hogy jelentésüket akár bővíthetik is. Ide sorolja továbbá a dokumentum a tipológiai megközelítést, melynek során a szövegek és a szövegeket beteljesítő események egymást kölcsönösen megvilágítják, az Újszövetség eseményei az Ószövetség szövegeit új jelentéssel töltik meg, s a szövegek dinamikus egymásra hatásának csúcspontja Jézus halálában és feltámadásában teljesedik be. Ez nem csak az események fordulópontját jelzi. Az értelmezés itt szükségszerűen statikussá válik, s megfogalmazódik a szószerintiség kérdése, hiszen a hit szempontjából nincs értelme képletesen beszélni Jézus feltámadásáról. Másrészt mindenfajta értelmezés az egyházon, az egyház hagyománykörén belül történik, s bár az írásmagyarázat a dokumentum szerint szükségszerűen pluralista, a legfontosabb kérdésekben megköveteli a közösségen belüli egyetértést. Talán ezért van az, hogy a katolikus módszertan nem foglalkozik olyan hangsúlyosan sem a szószerintiség, sem az ihletettség kérdésével. Nem az számít ugyanis elsősorban, hogy a jelentéseknek milyen tárházából merít az írásmagyarázat, bár Jézus feltámadásának, istenfiúságának természetes módon a katolikus exegézis is szó szerinti értelmet tulajdonít, s nem kisebbíti a Szentlélek szerepét sem a szövegek megértésében, sem a kánon kialakulásában, sőt a modern kori kánonkritika bizonyos elemeit át is veszi (a kánon története az egyház története; a kánon olyan tükör, amelyben az egyház ellenőrizheti önazonosságát). Sokkal fontosabb, hogy az értelmezés folyamata az egyház hagyományos exegetikai rendszerén és szervezetein (például a tanítóhivatalon) belül történik, mely hitelesíti a konszenzust, adott esetben felülbírálja a konkrét értelmezés és az evangélium összeegyeztethetőségét. Ez fontos előfeltétele annak, hogy az egyház életében a Szentírás a hagyománynak megfelelő aktuális értelmet nyerjen, s egy olyan bázist biztosít, amelyre az aktualizációs folyamat a jövőben építkezhet.

Természetesen felmerül a kérdés, hogy az ilyen fajta tekintély alá vetett aktualizálás nem jelenti-e a szövegek manipulatív kezelését. A Pápai Biblikus Bizottság szerint semmi esetre sem. Véleményem szerint azonban minden rendszeren belüli megközelítés annyiban manipulatív, amennyiben saját szabályaihoz alkalmazkodik, és saját eredményeit tartja mérvadónak, miközben elvet másokat. Ez akkor is fennáll, ha a módszerekben egyébként átfedés van. A manipulálás nem feltétlenül bír pejoratív jelentéssel – nem megfeledkezve természetesen a szélsőségek jelentette veszélyekről –, sokkal inkább a csoportkohézió megőrzésének feltétele. A katolikus magyarázatban különösen hangsúlyos a Szentírás-magyarázat „belül tartása”. A modern, olvasóközpontú exegézis nem igazán jellemző rá, sokkal inkább a hivatalosan előírt szempontok szerinti helyes felhasználás oldaláról közelíti meg a kérdést. A dokumentum szerint a „Szentírás-olvasás sohasem tisztán egyéni, mert a hívő az Írást mindig az Egyház hitén belül olvassa és értelmezi” (uo. 67. o.). Újdonságként a *Dei Verbum* zsinati konstitúció a papok és szerzetesek mellett már a híveket is buzdítja a Szentírás gyakori olvasására, miközben az egyéni olvasás mellett különösen ajánlatosnak tartja a közös olvasást. Vagyis bátorítja a szövegek alulról jövő értelmezési kezdeményezéseit, ugyanakkor az ilyenfajta értelmezést is igyekszik csoportkontroll alatt tartani.

Jóllehet a magyarázat maga szervezeti formában is egyházi tekintély alatt van, a dokumentum többször hangsúlyozza az exegetikai kutatás fontosságát és szabadságát. Bár a katolikus magyarázat sem megy el csukott szemmel korunk egyre népszerűbbé váló tudományos (szinkron) módszerei és eredményei mellett (hermeneutika, kánonkritika, szemiotika stb.), az értelmezés módozatai közül többször hangsúlyozottan kiemeli a történeti-kritikai módszert mint a magyarázat alapját, valamint az irodalmi elemzési módszereket. Ez alapján sokkal inkább a szerzői

és szerkesztői szándék feltárásán keresztül próbál eljutni a szövegek jelentéséhez, kevesebb teret hagyva a korábban említett olvasóközpontú megközelítéseknek.

A dokumentum – miközben figyelmeztet a módszer határaira is – kimondja, hogy „a történeti módszerek maradnak meg olyan alapként, amelyeket a többi módszernek és megközelítésnek legalább fő vonalaiban feltételezniük kell, és amely nélkül maguk sem nyújthatják a legjobbat” (uo. 93. o.). Ez a megállapítás jól összefoglalja a katolikus írásmagyarázat irányultságát, és mutatja, hogy az exegéta akkor végzi jól feladatát, ha történelmi és leíró alapokról indul. Tisztában kell lennie azonban a történeti módszer korlátaival is. Ezért fontos, hogy a szinkron értelmezési módszerek ismeretével, adott esetben alkalmazásával olyan problémákra is tudjon rávilágítani, melyeket a történetkritikai módszer eddig nem vett észre. A dokumentum ebből a szempontból gyakorlati segítséget nyújt, amennyiben az első két fejezetben összegyűjt és bemutat ilyen módszereket, megközelítési módokat.

A történeti módszer első helyre helyezése mindazonáltal a katolikus exegézisben sem jelenti a szövegek értelmének leszűkítését a létrejöttük hátterét képző történeti viszonyokra vagy a szerző eredeti szándékára. A dokumentum óva int attól, hogy az exegéta a sugalmazott szövegek szó szerinti értelmét szűk keretek között állapítsa meg. Figyelmeztet arra, hogy az exegézis feladata nem az értelem rögzítése, hanem az értelmezés dinamikájának megragadása, nem a konkrét esemény, hanem az esemény által kifejezett gondolat irányának és előrelátható továbbfejlődési lehetőségeinek követése. A katolikus értelmezés tehát nem veti el az allegorizálást mint az ókori szövegek jelen helyzetre vonatkoztathatóságának eszközét. A dokumentum a királyzsoltárok példáját állítja elénk: amikor a zsoltáros a királyról beszél, egyszerre gondol a valóságos személyre, és a királyság intézményének isteni eszményképére.

A Pápai Biblikus Bizottság dokumentumának egyik alapvető exegetikai szempontja, hogy miközben az egyházi magyarázónak mindig szem előtt kell tartania a kinyilatkoztatás történeti jellegét, a szövegek ellaposodásának elkerülése érdekében az írásmagyarázat egyéb *alkalmas* módszereit is fel kell használnia. Ezáltal válik lehetővé, hogy az exegéta a bibliai szövegek krisztológiai, kánoni és egyházi jelentőségére kora fejlődési irányait figyelembe véve legyen képes rámutatni, ezáltal meghatározni az egyház Bibliához való viszonyát az élő hagyomány keretein belül. Ennek elérése érdekében hangsúlyozza a tudományos kutatás jelentőségét, valamint az exegézis felsőszintű oktatásának, a különböző módszerek megismertetésének szükségességét. A katolikus exegéta feladata mindazonáltal alapvetően egy dologban összegződik: célja „Isten szavának szolgálata”. A kutatás, a modern írásmagyarázat eredményeinek bemutatása, a régi szerzők munkáinak ismerete fontos, de nem helyettesítheti magukat a szövegeket. Az értelmező „becsvágya legyen, hogy magukat a bibliai szövegeket ragyogtassa fel, segítse, és törekedjék a nagyobb történeti pontossággal és lelki elmélyüléssel való megértésükre” (uo. 73. o.).

Míg a katolikus írásmagyarázat lényegében tudományos alapokra helyezi a szövegek értelmezését, R. C. Sproul kálvinista teológus és lelkész rendszerének felvázolásával azoknak kíván gyakorlati segítséget nyújtani, akiknek nincs tudományos előképzettségük. Ezt tanulmánya bevezetőjében meg is fogalmazza: „Azt szeretném, ha ez egy olyan gyakorlati könyv lenne, ami a laikus embereknek nyújt segítséget.” (Sproul é. n.) Sproul szerint a kereszténység 20. században igencsak megkopott kulturális befolyásának növekedéséhez a gyülekezetek megerősödésén keresztül vezet az út. Ennek azonban elsődleges feltétele a felnőttoktatás fejlesztése, a bibliai jártasság megszerzését szolgáló eszközök mindenki számára elérhetővé és érthetővé tétele: „Nem kell ahhoz valakinek szakértő ácsnak lennie, hogy megtanulja jól használni a kalapácsot” – írja munkájában (uo. 88. o.). A katolikus felfogás és a sprouli rendszer közti legalapvetőbb különbség a címadásban is tetten érhető. A katolikus dokumentum címében is hangsúlyozza, hogy a magyarázat az egyház keretein belül történik, és elsősorban a hivatalos, szervezett keretek között folyó exegetikai munkában kíván támpontokkal szolgálni. A *lectio divina,* vagyis a szövegek egyéni és közösségi olvasását célzó buzdítás a biblikus bizottság dokumentuma szerint „újdonságként” került az 1965-ös zsinati konstitucióba, s maga a dokumentum is csak úgy említi, mint a Szentírás használatának egyik módját.

Sproulnál az értelmezés helyett a megismerésen van a hangsúly, ami nemcsak az „értést” mint elemet foglalja magába, hanem érzelmi kötődést is jelent. A Biblia tanulmányozása nemcsak az értelmet foglalkoztató művelet, de örömforrás is, ilyen szempontból minden hívő kötelessége, hogy mindennapi gyakorlattá tegye. Ahogy a katolikus írásmagyarázat esetében az értelmezésben lényeges a „felülről jövő” iránymutatás bizonyos kérdésekben, Sproul is óva int a szubjektivizmustól, s hangsúlyozza a képzett tanítók szerepét a szövegek megértésében, sőt a bibliatanulmányozás gyakorlati segédeszközeinek – különböző bibliafordítások, kommentárok, konkordanciák – mi több, az eredeti szövegek felfedezéséhez szótárak – használatának fontosságára hívja fel a figyelmet.

A katolikus módszertanban az egyházi hagyomány döntő szerepet játszik, a sprouli megközelítésben az értelmezés kiindulópontja maga a bibliai szöveg. Olyan rendszert dolgoz ki, amelynek lényege, hogy a Bibliát nem egy konkrét egyházi hagyomány szempontrendszere alapján, hanem a Biblia szempontjából, objektív módon tudjuk értelmezni, úgy, hogy kikapacsoljuk saját előfeltevéseinket, illetve törekszünk minél objektívebb olvasatot adni. Ezért kifejezetten óva int egyrészt az allegorizálás túlzó használatától (mint például a jézusi példázatok túlzó „lelki” értelemmel való ellátása), másrészt az erőltetett szószerintiségtől (mint a próféciák és azok beteljesedésének értelmezése). Az ilyen jellegű különbségtételt a katolikus exegézisben is megfigyelhetjük. Itt szintén szó esik az értelem különböző szintjeiről, melyek szövegfajtánként eltérő módon jelentkeznek. Ami lényegesen eltér a kétféle felfogás között, hogy míg a katolikus írásmagyarázat alapvetően ragaszkodik a „nagy hagyományhoz” való hűséghez, s a szövegek egzisztenciális alkalmazását mindenkor az egyházi hagyomány dinamikáján keresztül képzeli el, Sproul azt a kérdést, hogy a szöveget az életvitelhez kapcsolódó alapelvként vagy pusztán a történeti kontextuson túl nem mutató szokásként kell értelmeznünk, az egyéni lelkiismeretre bízza. A szokás vagy alapelv gyakorlati kérdésének eldöntése nem szorosan vett teológiai elveken alapszik, hanem az értelmező egyéni belátásán. Ennek segítése érdekében meghatároz bizonyos alapelveket, ám az alázatosság alapelvét, mely azt mondja, hogy jobb egy bibliai utasítást alapelvként kezelni akkor, ha a szöveg alapos vizsgálata után is bizonytalanok vagyunk annak mibenlétében, az utolsó helyen említi, hangsúlyozva, hogy senkinek sincs joga „törvényekkel lekötni a keresztények lelkiismeretét ott, ahol Isten szabadon hagyta azt” (uo. 78. o.).

Sproul rendszere elsődlegesen három nagyobb értelmezési alapelvre épül: a hit analógiájára, a szó szerinti jelentésre, a nyelvtani-történeti módszerre. Ezeket követi az értelmezés tíz gyakorlati szabálya. A hit analógiája fontos szempont a Biblia következetes és összefüggő értelmezéséhez, a kinyilatkoztatásokban adódó ellentmondások feloldásához általában. A nyelvtani módszer ugyanezt szolgálja egy-egy szó vagy kifejezés helyes, a szövegbe illő, Isten szándékait leginkább tükröző jelentésének kiválasztásában. A szöveg pontos jelentését irodalmi-nyelvi módszerekkel lehet legcélszerűbben elérni, ami azt jelenti, hogy a szavak, szókapcsolatok, szövegrészek konkrét mondattani, nyelvtani, szövegtani értelmezésén keresztül jutunk el alapvető gyakorlati igazságokhoz. Ily módon hidalható át a szimbolikus beszéd és a történetiség közti szakadék.

A csodás elemekkel, metaforákkal és egyéb irodalmi stíluseszközökkel bemutatott jelenségek azonban nem értelmezhetők minden esetben a leírt szavak szintjén. Van ahol egyértelműen képi beszéddel van dolgunk, és a szöveg nem értelmezhető literálisan. Ilyen például a „Jézus az ajtó” szókép. Ebben az esetben a metafora könnyen kibontható pusztán nyelvtani-stilisztikai elemzés által. Talán nem tévedünk túl nagyot, ha a képi beszédet úgy értjük, hogy Jézus a megváltás beteljesítője, és ennek elfogadása vezet a személyes megigazuláshoz. Más példák – mint például Bálám szamara vagy Jónás elnyelése történetenek – esetében bonyolultabb a helyzet, és a nyelvi-történeti elemzés sem biztos, hogy elegendő a helyes következtetéshez. Az ilyen történetek értelmezése a mai napig vita tárgyát képzi. A Biblia első fejezeteiben a történelmi elbeszélés és a szimbolizmus elemeivel elvegyítve találkozunk. Ezeket a szövegeket elsősorban az irodalmi elemzés segítségével közelíthetjük meg, s gondolkodhatunk el azon,

hogy vajon ezek értelmezhetők-e történetileg vagy sem, s hogy a történeti értelmezés mennyire hihető, illetve hogy egyáltalán szükséges-e föltenni a hihetőség kérdését. Ha ugyanis a szimbólum nyelvi kibontásán keresztül sikerült megértenünk a Biblia „valóságos” mondanivalóját, akkor már szükségtelen azzal foglalkozni, hogy maga az elbeszélés történetileg igaz-e vagy sem.

A katolikus exegézis szintén figyelmet fordít a szövegek nyelvi meghatározottságára. Míg azonban Sproul szerint épp a nyelvi elemzés az egyik leghasznosabb eszköz a szövegek valódi üzenetének megfejtésére, a katolikus dokumentum arra figyelmeztet, hogy a nyelvközpontú vizsgálat könnyen válhat formai vizsgálattá, miáltal elveszik a szövegek valódi üzenete. Ebből a szempontból a katolikus írásmagyarázat erőteljesebben hajlik az allegorizálásra, mint a Sproul felvázolta rendszer. Ez utóbbi az inspiráció kérdésétől is eltekint, s inkább a hit analógiáját ajánlja az ellentmondásos jelentéssel bíró szöveghelyek tisztázására.

Pedig az inspiráció kérdése a 20. század második felében kibontakozó tudományos vitákban lényeges elemként szerepelt. A bibliai szövegek többrétegű értelmezési lehetőségének felismerése, ami a 3. században Órigenésznél a Lélek „megelevenítő” hatása alatt történik, de a betű leértékeléséhez vezet, a modern befogadásesztétikai megközelítésben a szöveg és az olvasó kölcsönhatásáról szól. A bécsi egyetem evangélikus teológusa, Ulrich Körtner szerint a spirituális írásmagyarázatnak addig lehet létjogosultsága a bibliaértelmezésben, amíg nem vezet a szövegek önkényes interpretációjához és azok önkényes felhasználáshoz. Ennek megelőzését is szolgálhatja a kánon, ahol az egymásra irányított szövegek mintegy ellenőrzési rendszerként is működnek, a Lélek vezetésének alárendelt olvasó pedig a bibliaolvasási hagyomány figyelembe vétele mellett, kora szociokulturális körülményeit szem előtt tartva nyitott kell, hogy legyen a szövegek közti asszociációk, kölcsönhatások felismerésére. Ezt az értelmezési kört ihletett szöveg, ihletett kánon és ihletett olvasó alkotja. Itt válik el a Biblia kanonizált szövege a többi irodalmi műtől, hiszen befogadásesztétikai szempontból sajátos egységet alkot, melynél a szövegek folytatólagos befogadásának és hatékonyságának feltétele a szöveg teljes függetlenedése alkotóitól és a keletkezését meghatározó kulturális körülményektől. A Biblia értelmezési körében szöveg és olvasó egyformán jelentős tényezők. Inspirált olvasóról beszélni annyit tesz, mint a Biblia különleges szövegeinek olvasóit megfelelő pozícióba helyezni a befogadásesztétika rendszerén belül. A bibliai keresztény esemény elfogadása a befogadás „minősített” formája. Az ilyen fajta recepció által ugyanis a hitet megelőző állapotból az olvasó a „megváltoztató megértés” fázisába kerülve minősített változáson mehet át, vagyis hitre juthat. A hitre jutás eseménye azonban, ahogy Körtner megfogalmazza, semmiképp nem tettnek, hanem ajándéknak tekinti magát.[2]

Bár a Biblia szövegei bizonyos történelmi körülmények, kulturális szokások között születtek, melyek a szövegek szerzőit alapvetően meghatározták, az értelmezés mindig valós időben történik, az olvasók, illetve a hívő olvasó közösségek aktív közreműködésével, melyeknek újra és újra meg kell találniuk „hívő egzisztenciájuknak” a sorok közé rejtett eredetét. Ilyen módon dől meg Körtner szerint a reformátorok Krisztus *extra nos* (Krisztus *rajtunk kívül*) elve, és lép életbe Martin Kähler hatástörténeti felfogása, mely a történeti Jézus és a bibliai történetek Krisztusa közti alapvető különbségtételre alapozva jelenti ki, hogy Jézus történetisége abban a hatásban leledzik, amelyet tanítványainak hátrahagyott, vagyis a tanítványok hitében, s az evangéliumok is erről tanúskodnak, nem pedig a történeti Jézusról. Kähler szerint az egyetlen valóságos Jézus a Bibliában ábrázolt Krisztus, olyan speciális személyiség, akinek létét nem lehet a történettudomány módszereivel rekonstruálni. Jézus személyének kutatásában Kähler elmélete az egyik végpontot képviseli. Számára ugyanis nem az a fontos, hogy Jézus történetileg igazolható

[2] Körtnernek a befogadás-esztétika oldaláról közelítő bibliai hermeneutikai nézeteit részletesebben lásd: Körtner, Ulrich H. J. 1999. *Az ihletett olvasó.* Hermeneutikai Kutatóközpont, Budapest.

személy-e, hanem hogy a róla szóló történetek milyen hatással bírtak-bírnak az utánuk következő korokra.[3] A másik végpontot Sproul úgy fogalmazza meg, hogy valódi történelmi feltámadás nélkül az evangélium elveszti erejét.

Akárhogy is nézzük, az isteni útmutatás, az isteni igazságok – akár közvetített – megértése egy hívő számára elengedhetetlen ahhoz, hogy elérje távlati célját, és Isten igéje alapján felismerje, mit vár tőle Teremtője, életét ennek megfelelő morális szinten élje, és üdvösségre jusson. Ennek azonban nem feltétlenül kell mindenkinél azonos módon történnie. Történjen akár a hagyomány tekintélye alatt, akár több szabadságot engedve az olvasónak saját igazságának megteremtésében, a Bibliát tanulmányozni olyan keresztényi kötelesség, amelyet jobb körültekintéssel végezni, a szövegeket különböző szempontok alapján vizsgálva, elemezve, segédeszközök alkalmazásával, személyes tanácskéréssel. A Biblia tanulmányozása ugyanakkor nemcsak kötelesség, hanem – megfelelő alázattal végezve – olyan személyes élményforrás is, amelylehetővé teszi, hogy az olvasó megtapasztalja a bibliai kinyilatkoztatások megértésének örömét, az ige tanulmányozásának erejét mindennapi életében, ezáltal képes legyen megélni a bibliai szövegek számára feltáruló igazságát. Ez a személyes igazság Körtner szerint „akkor nyílik meg előttünk, ha minket magunkat is észrevétlenül megnyit a mítosz, és nyilvánvalóvá válik egzisztenciánk a maga elesettségében, egyszersmind megtartott voltában” (1999, 133–134. o.).

Hivatkozott művek

Kähler, Martin 1896. *The So-Called Historical Jesus and the Historic, Biblical Christ*. K. n., h. n.

Körtner, Ulrich H. J. 1999. *Az ihletett olvasó.* Hermeneutikai Kutatóközpont, Budapest.

Szentírás-magyarázat az egyházban. Összeállította a Pápai Biblikus Bizottság. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, Budapest, 2001.

Jozefa Barreto diplomáját magyar–angol szakon szerezte a szegedi József Attila Tudományegyetemen, majd három évet végzett a Miskolci Egyetem Irodalomtudományi Doktori Iskolájában. Jelenleg a Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Karán másodéves protestáns teológushallgató. Köztisztviselőként dolgozik az Országgyűlési Hivatalban.

[3] Kähler koncepciójával kapcsolatban vö. Körtner 1999, 85–86. o.; Kähler 1896.